Võidupüha arinumber.
UUS EESTI
Esmaspäeval, 22. juunil 1936 Nr. 167 (268) — 2. aastakäik
III Võidupühaks.
Riigivanem K. Pätsi läkituskiri.
Võidupüha mõte.
Üksmeel valitsegu meie keskel
Kaitsevägede ülemjuhataja kinnrl J. Laidoneri juhtsõna.
Kirjutatud „Uus Eestile" Võidupüha puhul.

◀ Kolmas võidupüha. Uus Eesti, 22. juuni 1936. Valitsuse poolametlik päevaleht Uus Eesti on võidupüha esikülje kujunduse tellinud Karl Jürgensilt, tubakavabriku Astoria kunstnikult. Jürgens on esikülje vorminud plakatlikuks defileeks, mis piltlikustab hästi võidupüha läbiplaneeritud üldrahvalikku kultuslikkust.

Rahva HÄÄL
NLKP KESKKOMITEE HÜÜDLAUSED
Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 55. aastapäevaks
TUTVUMINE VABARIIGIGA
Iraani šahh Mohammed Reza Pehlevi ja šahhinna Farah Pehlevi Eesti NSV-s
VADAATI TALLINNA
KÜLASKÄIK MAALE
VABA EESTI SÕNA
SUURKÜÜDITAMINE EESTIS
JÄLLE VEEREVAD RONGITÄIED EESTLASTEGA SIBERI POOLE –
Eesti ashva süstemaatiline hävitamine — Meelehaiste viidud eestlased kodumaal sotsvad ülda
Saateks
ALIS PEOLIITLINE RINGVAADE
AIKS EI KUULDA APPIHÜÜDUSI
Balti Komitee deklaratsioon maailmale.

▶ Märtsiküüditamine. Vaba Eesti Sõna, 11. juuni 1949. Küüditamisest ei räägi Eesti ajakirjandus muidugi sõnagi, küll aga on see avateemaks New Yorgis ilmumist alustava Vaba Eesti Sõna esimeses numbris. Info jõuab sinna Saksamaalt, Eestist koju pääsenud Saksa sõjavangidelt.

25 AASTAT PEDAGOOGILIST INSTITUUTI
EXTRA
Mitmekülgne Kalev Vapper: isik, võitlus parlitõmmel, purjekad /extra 1-2
"Extra" otsib ümbritsevast kõverusi-ebamõõdukust ette hamburger /extra 6
EESTI PÄEVALEHT
Laupäev, 11. september 1993
Nr. 208 (805)
Hind 1 kroon
Rooma paavst Johannes Paulus II: oma külaskäiguga tahan avaldada lugupidamist Eestimaa ajaloole

◀ Peidetud suursündmus. Rahva Hääl, 15. oktoober 1972. Rahva Hääle esikülje fookuses on ametlikult kinnitatud hüüdlaused, mida tuleb hõigata oktoobripraaadil, ning Iraani šahhipaari visiit Eestisse. Paremasse alanurka, autasustamisrubriigi ja ilmateate vahele on peidetud kolmelauseline teade lennukatastroofist Moskvas. Mainimata jääb, et hukkunuid on 174 ja see on hetkel kõige ohvriterohkem lennuõnnetus maailmas.

Nr. 21.
Jumal, Keisri

◀ Paavst Tallinnas. Postimees, 11. september 1993. Postimees tähistab paavsti visiiti ülisuure ja märgilise fotoga. Kuigi paavst suudleb maapinda igasse riiki saabudes, on eesti lehelugeja jaoks selle hetke väljavõimendamine rabavas kontrastis valitsejate näitamise seniste tavadega.

200 aastat elu ajalehtede esikülgedel

Kuidas nägid välja argipäevad, pidupäevad ja suursündmused eesti ajalehtede esikülgedel aastatel 1821–2021.

ROOSMARII KURVITS
ajakirjanduse uurija

Öeldakse, et ei ole midagi igavamat ja tarbetumat kui eilne ajaleht. Aga kui ajaleht on tunamullune või eelmisest sajandist, siis muutub asi vastupidiseks. Aeg õilistab. See, mis oli ilmumise ajal rutiinne ja märkamatu, saab kõnekaks ja huvitavaks. Ja kui lehti on palju, tekivad paralleelid ja võrdlusvõimalused.

Kahesaja aasta jooksul on eestikeelse ajalehe esikülg kardinaalselt muutunud. Esialgu oli see justkui ilma kaanteta ja pooleli oleva raamatu algus. Näiteks Otto Wilhelm Masing kirjutas 1820. aastatel oma Marahwa Näddala-Lehte suurte portsudena, lehenumbrisse läks just nii palju, kui kaheksale pisiküljele ära mahtus, ja esiküljele võis sattuda ka loo keskpaik, kui lugu eelmises numbris pooleli oli jäänud.

1860.–70. aastatel hakkas eestikeelne ajaleht juba selgemaid jooni omandama ja laias laastus jagunevad viimase 150 aasta esiküljed kolmeks: argipäevased, pidupäevased ja suursündmustega küljed. Tõsi, see jaotus tikub viimasel ajal välja surema, sest esiküljel võtab võimust reklaam.

Argipäevad esiküljel

TSAARIAEGNE ARGIPÄEV. Üheksateistkümnenda sajandi eesti ajakirjandus oli mõeldud talurahvale õpetuseks ja valgustuseks, aga ka meelelahutuseks. Need kaks põhirolli leidusidki argipäevasel esiküljel: lehekülje ülaosas oli hariv juhtkiri ja alaosas, joone all meelt lahutav järjejutt.

Juhtkirjad olid pikad ja põhjalikud, jätkusid sageli läbi mitme lehenumbri ja seletasid näiteks seda, miks ja kuidas kasutada eesti keeles võõrtähti, või seda, miks on oluline metsi säästlikult majandada. Nagu selgitas Olewiku toimetaja Ado Grenzstein: «Kõik, mis tähtjas, tarwilik ja tulus, saab sulle ette arutatud» (Olewik, 9. september 1885).

Uudistel esiküljele asja ei olnud. Ühest küljest tingis seda trükinduse tase, kuna lood laoti tähtedest käsitsi kokku. Esiküljele läksid need tekstid, mis kõige varem valmis olid, ja uuemad laoti neile järjest sappa. Teisest küljest näitab selline järjestus ka suhtumist talupojast lugeja vajadustesse. Nimelt alustasid tollased baltisaksa lehed esikülge uudistega.

VABARIIGIAEGNE ARGIPÄEV. Õpetlik esikülg hakkas lagunema 20. sajandi alguses ja kadus lõplikult Esimese maailmasõja algul. Suur sõda tõi esiküljele sõjauudised. Sõda lõppes, revolutsioonid said läbi, loodi Eesti riik, aga olulisemad päevauudised jäidki esiküljele.

Sealjuures hakkas esikülg lugejale järjest rohkem vastu tulema ja teda juhtima. Pealkirjad tõid välja kõige olulisema info, nende erinevad suurused hakkasid märkima eri tähtsusega lugusid. Fotod said igapäevaseks ja andsid kiirgalerii sündmuste peategelastest. Ja esikülje temaatika muutus negatiivsemaks, sinna ilmus üha rohkem õnnetusi ja kuritöid, mida seni oli esitletud lehenumbri lõpuosas.

Näitus

«Elu esiküljel. Eesti ajalehed 1821–2021»

- Näitusel on väljas üle 200 esikülje, mis on valitud Eestis, Venemaal, Ameerikas, Rootsis ja Austraalias ilmunud 77 ajalehest.
- Näitus on avatud Tartu Ülikooli raamatukogu näitusesaalis 12. oktoobrist kuni 13. veebruarini 2022.

Teisalt tungis esiküljele üha rohkem reklaami: filmid, maiustused, paberossid, restoranid, raamatud, spordivõistlused, teatrietendused, kindlustusseltsid jne. Nii võis argine esikülg olla ka üleni reklaamijatele müüdud ja sajand hiljem on raske öelda, kumb annab tollasest elust parema pildi, kas uudised või reklaamid.

NÕUKOGUDEAEGNE ARGIPÄEV oli kardinaalselt teistsugune. Nõukogude ajalehe esikülg pidi olema innustav ja positiivne. Nii lavastati sinna pilt õitsvast elust Nõukogudemaal, kus õnnelik rahvas töötas kommunistliku partei targal juhtimisel. Sellest rääkis juhtkiri, seda tõendasid innustavad lood toodangu suurenemisest, haridustaseme tõusust, eesrindlikest töölistest jms.

Pilti täiendasid Nõukogude riigijuhtide välisvisiidid ning kõikvõimalikud autasustamised alates Brežnevi järjekordsest ordenist ja lõpetades näiteks Emamedali saajate nimekirjaga. Kui aga esikülg oli kaetud ühetaolise liigendamata tekstimassiga, oli selge, et toimub järjekordne parteikongress või -pleenum.

Samas oli esiküljel välistatud kõik negatiivne: õnnetused, konfliktid, kuriteod Nõukogudemaal või sotsialismileeris. Üldiselt ei sobinud esiküljele ka välisuudised. Vaid vabamatel kuuekümnendatel kalduti sellest reeglist kõrvale. Nii oli ameeriklaste astumine Kuu pinnale nii põrutav sündmus, et püsis esikülgedel peaaegu kogu nädala.

Tegeliku argipäeva piirjooni võib selle fassaadi tagant mõnikord siiski aimata. Näiteks 1949. aasta märtsiküüditamisest ei kirjutanud ajalehed mõistagi sõnagi. Küll hakkas Talurahvalehe igal esiküljel järsku ilmuma rubriik «Uusi kolhoose meie vabariigis». Nõukogude statistika kinnitab, et järgneva kuu jooksul asutatigi Eestis 2112 kolhoosi. See teeb 68 kolhoosi päevas!

Pidupäevad esiküljel

Peost teevad peo rituaalid ja nii on kõnekas, mis on eri ajastutel need peod ja rituaalid, mis esiküljele tuuakse, ja kuidas neid serveeritakse. Pidupäevad on ette teada, ajalehetoimetused valmistuvad nendeks ja panevad välja oma parima.

TSAARIAEGSED PIDUPÄEVAD olid eelkõige kirikupühad, kroonupühad ja see, mis sündis keisrikojas, näiteks keiserlik kroonimispäev ja laulatus.

Kirikupühadega oli lihtne – esiküljele läks sobiv jutlus. Keiserlikeks pidupäevadeks tehti uhkemad esiküljed, mis täideti ülistavate juhtkirjadega ning dekoreeriti suurte ehiskirjas pealkirjade ja piltidega. Eriline austusavaldus oli just piltide avaldamine, need olid tollal kallid ja haruldased.

Iseäranis ilusad on tagantjärele vaadates just varasemad lehed, kus kõik on veel käsitööonduslik, nii kvaliteetne hele kaltsupaber kui peene joonega puugravüürid, keerukad ornamendid keiserlike regaalidega jms.

VABARIIGIAEGSED PIDUPÄEVAD. Vabariigi sünd toob uued pidupäevad ja rituaalid. Pidulike esikülgedega tähistatakse eelkõige seda, mis on seotud omariiklusega.

Esialgu on rituaale vähe, Vabadussõja relvarahu ja vabariigi aastapäev paraadiga, poliitikute välisvisiidid. Aga 1930. aastate teisel poolel kujundatakse pidupäevastik välja nii sisus kui vormis. Lisandub uusi pidupäevi: võidupüha, mõnedki rahvuslikud kongressid, Eesti Mängud jne. Kujundus muutub üha uhkemaks ja ka värviliseks, põhitooniks muidugi sinimustvalge.

Rikkamad päevalehed tellivad piduesikülje mõnelt reklaamikunstnikult või tarbegraafikult, kes joonistab plakati ja vormib selle üheks tervikuks juhtkirjalaadse tervitusega. Välja kujunevad tüüpelemendid: sinimustvalge lipp, tammevanikud, vapp, mõni sümbolkuju (ta-